

פרשת בחוקותי תשפ"ב

מישפטי התורה

בהלכות שומרים, ולכן מדין שומר, אכן פטור הנוסע על הנזק שקרה לחפץ ששאל.

אולם החיוב בנידון דנן הינו - מדין אדם המזיק, ואדם המזיק אינו נפטר מלשלם למרות שבעל החפץ היה עמו. וכשם שאם שומר שיש לו פטור של בעליו עמו, יקח את החפץ השאול ויזרקו לרצפה וישברו - ודאי שחייב לשלם על כך מדין אדם המזיק. שהרי גם לשומר אסור להזיק לממון המשאיל.

אלא שבשונה מאדם אחר, שומר מתחייב גם אם אדם אחר יזיק לחפץ, והוא לא ישמור כראוי. ועל מקרה זה נאמר הפטור שאם היו בעליו עמו - השומר נפטר מחיובי השמירה. משא"כ כלפי האיסור להזיק לממון חבירו שקיים גם על השומר, בכך הוא אינו שונה מכל אדם שאינו שומר שהזיק לממון חבירו. ולכן אם הוא הזיק לחפץ השאול - חייב לשלם מדין אדם המזיק.

לאור האמור, מאחר ובנידון השאלה הפלאפון נפל מידו בפשיעתו, מאחר ולא החזיקו חזק כמקובל, נחשב הדבר כאילו הפילו בידו לרצפת המכונית, ולכן אפילו שלא התכוון להזיק - דינו כאדם המזיק שמבואר במשנה בב"ק (כז.) שהינו מועד לעולם אפילו שהנזק נעשה בשגגה.

2. כאשר הפלאפון נפל בגלל עצירתו הפתאומית של בעל הרכב, לא נחשב השואל כפושע שלא החזיק כראוי את הפלאפון, אלא הוא אנוס על הדחיפה הפתאומית שקיבל שמחמתה נפל מידו הפלאפון, ודינו דומה - לאונס כעין גניבה, שמבואר בתוס' בב"ק (כז.) "בד"ה ושמואל אמר וכו', שבאופן זה אדם המזיק פטור וע"ש. והנה פטור זה קיים למרות שעצירתו הפתאומית של בעל הרכב היתה מוצדקת, כי ילד קטן רץ לפתע לכביש. אולם מאחר ואיננו דנים מהו הגורם לעצירת הנהג, אלא דנים, האם מחזיק הפלאפון פשע כשהפלאפון נפל מידו ונשבר, ומאחר והתברר שהיה אנוס בכך, לכן מעשהו נחשב כאונס כעין גניבה, שלדעת התוס', והרא"ש שם - אינו מחוייב לשלם במקרה כזה מדין אדם המזיק.

והנה פטור זה קיים, אפילו אם שאל את הפלאפון מנוסע אחר שהיה במכונית ולא מהנהג. מאחר וגם במקרה זה סיבת נפילת הפלאפון מידי השואל נבעה עקב העצירה הפתאומית של הנהג. ומאחר והתבאר שגורם זה מחשיב את הנפילה כאונס כעין גניבה, שלדעת התוס' והרא"ש במקרה זה גם אדם המזיק פטור מלשלם, לפיכך גם אם משאיל הפלאפון היה אדם אחר, הוא לא יוכל לחייב את השואל מדין אדם המזיק. ואע"פ שהרמב"ן מחייב אדם המזיק גם במקרה כזה, אולם מכיון ששואל הפלאפון מוחזק בכספו, לא ניתן לחייבו לשלם ממון, שיכול לטעון קים לי כדעת התוס'.

הליכות חיים

בס"ד

שאל פלאפון ונפל מידו ונשבר

שאלה

בעל רכב לקח ברכבו את שכנו שחיכה ליד תחנת האוטובוס. באמצע הדרך ביקש הנוסע מבעל הרכב שישאיל לו את הפלאפון שלו לשיחה קצרה. אולם במהלך שיחתו, בגלל חוסר זהירותו נפל הפלאפון מידו ונשבר. האם הנוסע חייב לשלם על הנזק שגרם?

ומה הדין אם הפלאפון נפל מידו בגלל שהנהג עצר לפתע את רכבו במלוא העוצמה, מחמת ילד קטן שרץ לכביש?

תשובה

א. בנידון השאלה, למרות שמדין שואל פטור הנוסע מלשלם עבור שבירת הפלאפון, אולם מדין אדם המזיק הוא חייב לשלם על הנזק. 1. ב. אם הנהג עצר בפתאומיות את רכבו, אפילו שהיה אנוס, אולם עקב עצירה זו התנווד הנוסע בחזקה, ולכן נשמט הפלאפון מידו ונשבר - פטור הנוסע מלשלם על הנזק שנגרם לפלאפון. פטור זה קיים, אפילו אם הנוסע היה שואל את הפלאפון מאדם אחר ולא מהנהג. 2.

מקורות

הגדר של "בעליו עמו"

1. לכאורה היה מקום לפטור את הנוסע מתשלום עבור הפלאפון. מאחר ודינו כשואל על הפלאפון, וכתוב בתורה בפ' משפטים (כב, יד) ומבואר במשנה בב"מ בתחילת פ' השואל (צד.) שבכל מקום שהמשאיל עשה עבודה או פעולה כל שהיא לשואל, ואפילו אם עשאה בחינם וכטובה בלבד, אם באותו הזמן שאל ממנו מקבל הפעולה חפץ מסוים, יש לו פטור של "בעליו עמו" כמו שכתוב שם בפסוק "אם בעליו עמו - לא ישלם". וזוהי גזרת הכתוב, שפרטי הלכותיו מבוארים בפ' השואל, ובשו"ע חו"מ (סי' שמו) וע"ש.

ולפי"ז לכאורה גם בנידון השאלה, מכיון שהנהג הסיע את הנוסע, נחשב הדבר, שבאותו הזמן הנהג הסכים מרצונו לעשות לו מלאכה, וכאשר בזמן זה לקח הנוסע את הפלאפון, נחשב קנין השאלה שעשה בפלאפון בגדר של - "בעליו עמו", ולכן השואל צריך להיות פטור על שמירת החפץ ששאל, ועל כל נזק שיקרה לחפץ אפילו אם פשע בשמירתו.

החיוב לשלם מדין אדם המזיק

אלא למרות כן, בנידון השאלה - חייב לשלם עבור הנזק שקרה לפלאפון. והטעם לכך הוא, מאחר ושמירה בבעלים הוא פטור

מעלת "בן תורה". חומרת נדרים. ומעלת המברך את חבירו.

"איש כי יפליא נדר בערכך - נפשות לה" (כז, ב)

כתוב במדרש תנחומא (ס"ה) על פסוק הזה: זהו שאמר הכתוב במשלי (יא, ל) "פרי צדיק עץ חיים - ולוקח נפשות חכם" היינו, אם יהיה אדם צדיק, אולם אע"פ שהוא צדיק אינו עוסק בתורה - אין בידו כלום. אלא פרי צדיק עץ חיים - זו התורה, שמתוך שהוא בן תורה - הוא לומד היאך לוקח נפשות... וכן אתה מוצא בפתח הגלעדי, מפני שלא היה בן תורה - איבד את בתו. ולמה זימן לו הקב"ה שבתו תצא ראשונה מפתח ביתו - כדי שילמדו כל הנודרים הלכות נדרים וחרמות, שלא לנהוג טעות בנדרים ע"כ.

המעלה הנשגבה של "בן תורה", ומהי מחייבת

למדנו מהמדרש תנחומא הוזה שני דברים יסודיים.

א - המעלה הנשגבה של בן תורה. שאפילו מי שחז"ל מעידים עליו שהוא צדיק, והיה שופט של ישראל, והיה שקול בכח שיפוטו כשמואל הנביא, וכדברי חז"ל במסכת ראש השנה (כה:) "יפתח בדורו - כשמואל בדורו". וכתוב במדרש תנחומא פ' חוקת (ס"ג) שיפתח היה בעל רוח הקודש, שזוהי דרגה פחותה מנבואה. בכל זאת אומר המדרש שהובא לעיל, שמפני שלא עסק בתורה - אין בידו כלום, ולכן גם איבד את בתו.

כלומר, למרות כל המעלות הנשגבות, הצדקות, והיראת שמים הגדולה שהיתה ליפתח, אבל מכיון שלא עסק בתורה, התורה לא הפכה אותו למהות של "בן תורה" שהינו: ענוותן, שפל ברך, ומעביר על מידותיו. לפיכך כששבת אפרים פגעו בכבודו בגלל שלא צירפם למלחמה נגד בני עמון - הוא הרג מהם ארבעים ושנים אלף איש. כמו כן בגלל שחם על כבודו, לא הלך לפנחס, שהיה הכהן הגדול שבימיו, להתיר לו את נדרו, אלא רצה שפנחס יבוא אליו, ומחמת כך איבד את בתו היחידה.

נמצאנו למדים מחז"ל, שגם הצדיק הגדול בדורו כמו יפתח, שמסר נפשו עבור הצלת כלל ישראל מבני עמון כפשוטם של הדברים, אולם אם אין התורה אומנותו, ואינו נהפך מחמתה למהות של "בן תורה" כלומר: ענוותן, ומעביר על מידותיו, אומר עליו המדרש - שאין בידו כלום. וכל הצידקות והמופתים העל טבעיים שיעשה מחמתם, אפילו כשבאים מכח הקדושה - הינם הבל. ובמהותו - אותו אדם אם יפגעו בכבודו - הוא יהיה רוצח שפל באופן החמור ביותר. וכמו שיפתח הצדיק הגדול - הרג ארבעים ושניים אלף יהודיים משבט אפרים, וכן לא חס על חיי בתו, כי חשש שיתמעט כבודו אם יפנה לכהן הגדול שבימיו להתיר לו את נדרו. ולכן כתוב במדרש תנחומא שם - שהעלים הקב"ה מהסנהדרין למצוא פתח להתיר את הנדר שנדר יפתח, ועיין בדברי המדרש שהאריך בזה.

החיוב להתרחק מאנשים שאינם "בני תורה", אפילו מאותם שיש להם כוחות רוחניים

ונלמד מזה הלכה למעשה, שאפילו אם ישנם אנשים מסוימים שיש להם כוחות רוחניים מסוימים, והם מתנהגים בצידקות,

ובהקפדה על קיום המצוות, וחינוך ילדיהם, וכן בורחים מתאוות הכסף. דהיינו, אפילו אם לכאורה נראה שכוחם מגיע מכח הקדושה ולא חלילה מהטומאה, בכל זאת אם אותו אדם אינו עמל בתורה, ואפילו אם למד תורה, אבל היא לא הפכה אותו להיות "בן תורה" שמהותו - ענוותן, שפל ברך אמיתי, שלא מחשיב כלל את עצמו וכבודו - אין בכל דברי אותו צדיק או במופתיו - כלום. וכדברי חז"ל, הוא יכול גם לרצוח אנשים באופן ישיר או ע"י עושי דברו, אם יחשוב שלא התנהגו כלפיו בכבוד הראוי לו או כשחושש מהם שיסכנו את מעמדו. וממילא חובה לברוח ולהתרחק מהם, ואין להתייחס כלל לדבריהם, ולמעשיהם.

וכל שכן אם מעשי אותם האנשים רחוקים מיראת שמים, שאז למרות שהלבישו את עצמם בלבוש חרדי, בדרך כלל הם שקועים בתאוות הכסף והכבוד - וברור שחייבים לברוח מהם, ואין להתייחס כלל לדבריהם ולמעשיהם, וכל כוחם הינו מכח הטומאה או מאחיות עיניים. ובפרט שהוכח במקרים רבים, שרוב אותם האנשים מתגלים לבסוף שחשודים גם על עבירות חמורות.

חומרת עוון נדרים ושבועות אפילו לדבר מצוה

דבר נוסף שלמדנו מהמדרש תנחומא הוא - חומרת עוון הנדרים והשבועות. שבגלל שיפתח לא ידע הלכות נדרים, לכן במקום לנדור - שכל בהמה טהורה שתצא מפתח ביתי, אעלה לקרבן, אמר יפתח: כל אשר יצא מפתח ביתי, שזה כולל אפילו בן אדם, בהמה טמאה, בהמה בעלת מום וכדומה. לפיכך זימן לו הקב"ה שבתו תצא ראשונה מפתח ביתו, כדי שילמדו לא להקל ראש בנדרים ושבועות.

והנה כדי לבאר את חומרת הנדרים גם בזמן הזה, נקדים את דברי בעל הטורים בפ' מטות (ל, א) על הפסוק "איש כי ינדור נדר לה' וכו' וז"ל: נדרים - בגימטריה - רוצח, שהנודר חשוב כרוצח, אם אינו משלם לבסוף את נדרו, דבעוון נדרים - הבנים מתים עכ"ל. והנה דברי בעל הטורים יסודם מהגמ' בשבת (לב,): ובכתובות (עב.) שכתוב שם: "בעוון נדרים - אשתו של אדם, וילדיו הקטנים מתים ע"כ. כלומר, כשאין הנודר מקיים בשלימות כל מה שנדר. ולפיכך מבואר בשו"ע אהע"ז (ס"ג קט"ג) שאפילו בזמן הזה שיש חרם של רבינו גרשום שלא לגרש אשה בעל כורחה, וחרם זה התקבל בכל קהילות ישראל כולל על בני ספרד, וקיים בעם ישראל כאלף שנה, למרות זאת אם אשה נשואה רגילה לנדור או להישבע, ולמרות שבעלה התרה בה שתחדל מכך היא ממשיכה בנדריה, רשאי בעלה לגרשה בעל כורחה מחמת הטענה - שהיא גורמת לסיכון חיי ילדיהם המשותפים.

וכמו כן גם במקרה הפוך, אם הבעל רגיל לנדור, מבואר בשו"ע אהע"ז (ס"ג קנ"ד, א) שרשאית אשתו לתבוע ממנו גט בעל כורחה מחמת הטענה, שבנדריו הוא מסכן את חייה, וחיי ילדיהם המשותפים. כלומר, למרות שהתורה פוסלת גט שניתן בעל כורחו של הבעל, בכל זאת במקרים חריגים רשאים ביה"ד לכופף את הבעל לתת גט לאשתו, וכשהבעל נודר נדרים - הוא מהמקרים הבודדים שניתן לכופו לתת גט.

איש את רעהו, ולדעת שלכל אחד מישראל בכל מצב רוחני בו הוא נמצא יש זכויות. ובמקרים רבים ככח ברכותיו, אם הם יבואו מהלב ולא מהשפה ולחונן, הוא יכול להועיל ישועות והצלחות לזולתו. והקב"ה הבטיח לאברהם אבינו בפ' לך לך (יב, א) "ואברכה - מברכך" כלומר - מי שיברך יהודי - יתברך ג"כ מהקב"ה בעין יפה.

הליכות והלכות בדף היומי

יבמות עט.

האם מותר לחייל לשכנע את מפקדו לשחררו ממשימה?

שאלה

עקב מידע שהתקבל, שמחבלים חמושים שחיפשו אחריהם זמן רב, מסתתרים בדירה שנמצאת בפאתי כפר ערבי עוין, הוחלט לשלוח יחידה מובחרת לפגוע בהם באישון לילה. אחד מהחיילים שנבחר קיבל לפתע פחד פתאומי שלא יחזור בחיים מהפעולה, ולכן החליט לספר למפקדו שקרים שבדה מליבו, כדי שישחררו אותו מהפעולה הזאת. וזאת למרות שידע בודאות שבמקומו יקחו חייל יהודי אחר. ואכן כפי שחשש - כך קרה. החיילים התגלו ע"י המחבלים שארבו להם, וכתוצאה מחילופי אש עזים שהיו ביניהם, נהרג החייל שנבחר במקומו.

כעת שואל החייל שהשתמט מלהשתתף בפעולה:

א - האם נהג כשורה?

ב - האם היה מותר לו לפנות לצורך קבלת שחרור מהפעולה, לחברו שיש לו קשרים טובים עם המפקד, כדי שישכנעו לשחררו מהמשימה, אע"פ שידע שמחמת זה הוא יסכן חיי חייל יהודי אחר שיבוא במקומו?

תשובה

א. החייל הנ"ל היה רשאי לבקש ממפקדו לשחררו מלהשתתף בפעולה הצבאית, למרות שידע שבכך הוא גורם לסכן חיי חייל אחר.¹

ב. בנידון השאלה נראה לענ"ד, שהיה מותר לו גם לפנות לאדם אחר שישכנע את המפקד לשחררו, אע"פ שידע בוודאות שבמקומו יקחו ויסכנו חייל יהודי אחר.²

מקורות

סיבת ההיתר לאדם להציל את חייו, למרות הסיכון בכך לחיי חברו

1. מבואר בגמ' בב"מ (סב.) שרבי עקיבא למד מהפסוק "וחי בהם" שחיך קודמים לחיי חבריך. כלומר, אע"פ שאסור לאדם להרוג את חברו כדי להציל את חייו, ועל כך אמר רבא בגמ' בפסחים (כה:) "יהרג ואל יעבור", כי אין הדם של חברו חשוב בשמים פחות מהדם שלו כמבואר שם ברש"י (בד"ה מאי חזית וכו'). אמנם איסור זה

וכך אמר רב נתן בגמ' בנדרים (כב.) שהנודר - כאילו בנה במה להקריב עליה קרבן בזמן הזה. והמקיימו כלומר, אפילו אם יקיים מה שנדר, אולם מכיון שלא ביקש להתירו ע"י ביה"ד, נחשב כאילו הקריב בפועל קרבן על הבמה הזאת, וחייב על כך עונש, מכיון שהקריב שלא בבית המקדש, ע"כ. ואת דבריו פסק השו"ע ביו"ד (ס' רג, א). ומבואר עוד בגמ' שם, שבגלל שנדר - ביה"ד של מעלה מעיינים ומדקדקים מחדש במעשיו, האם הוא כל כך חסיד וצדיק שבטוח שלא יכשל בנדרו וע"ש.

כמו כן מבואר בגמ' בנדרים (סה.) ובמדרש רבה באיכה ה (ב, יד) שזוהי הסיבה שמחמתה הרג נבוכדנצר הרשע את הסנהדרין שהיו בימיו, ואת שני בני צדקיהו, וגם עיוור את שתי עיני צדקיהו, בגלל שהסנהדרין התירו לצדקיהו שלא כדין את שבועתו לנבוכדנצר וע"ש.

לאור האמור למדנו, כמה חמור לנודר אפילו לצורך קיום מצוה או כדי לתת כסף לצדקה. ולכן צריך לומר לפני כל קבלה, שיתן או יעשה דבר פלוני "בלי נדר" או שיתן את כספו לצדקה מיד, מבלי שיקדים בפיו שמתחייב לתת לצדקה וכו'. ורק במקרים חריגים של שעת צרה או שקיים סיכוי ממשי שאותו אדם יכשל באיסור, ולכן הוא נודר כדי להרחיק את עצמו מהאיסור, במקרים אלו התירו חז"ל לנודר, ועיין בשו"ע יו"ד (ס' רג) את פרטי ההלכות.

המעלה הגדולה של המברך את חברו מעומק הלב

והנה כשם שלמדנו על חומרת הנדר אפילו לצורך מצוה, מבואר בחז"ל כנגד זה על המעלה הגדולה של המברך את חברו, ואפילו אם המברך נקרא איש פשוט ואינו ידוע כתלמיד חכם או צדיק כמבואר בגמ' בברכות (י.) שאפילו הקב"ה ביקש ברכה מרבי ישמעאל כיון ש "אל תהי ברכת הדיוט - קלה בעיניך". וביחס לקב"ה - אפילו רבי ישמעאל נקרא הדיוט.

כמו כן מבואר במדרש רבה קהלת על הפסוק "עת ללדת" (ג, ב-ה) והובא בקצרה גם במד"ר דברים בתחילת פ' וילך (לא, יד) שרבי שמעון בן חלפתא הלך עם אנשי עיר אחת לברית מילה, ואבי התינוק כיבדו ביין וישן ואמר להם: שהוא בטוח שבזכות זה, הוא יזכה לכבדו ביין זה גם בנושאי בנו התינוק. והם ברכו אותו כעין הנוסח המקובל גם בזמן הזה דהיינו: כשם שהכנסתו לברית - כך תכניסנו לתורה, ולחופה". בלילה פגש רבי שמעון ב"ח את שליחו של מלאך המוות כשהוא עצוב, והשליח אמר לו, שהוא נשלח להמית את התינוק הזה לאחר שלושים יום, אבל בגלל שהציבור ברך את אבי התינוק - לכן התינוק יישאר בחיים, והתבטלה הגזירה, והוא יזכה להינשא וכו'.

והנה במדרש לא כתוב שהגזירה התבטלה בגלל ברכת הצדיק רבי שמעון ב"ח, אלא בזכותם של כל המברכים שהיו אנשים רגילים. ומכאן נלמד שיש כח רב לברכות, ולתפילות של כל יהודי שמברך או מתפלל עבור רעהו, ואפילו אם אינו צדיק או ת"ח. וברכתו של כל יהודי אם היא באה מעומק הלב - היא מועילה אפילו לבטל גזר דין רע שניתן על השני. לפיכך צריך לנצל את כח הדיבור שניתן לנו משמים כדי להרבות בברכות, תפילות, לפרגן ועוד

קלט בפועל את מפיבושת, אבל אם הארון היה קולט את מפיבושת, כלומר, שהוא היה נתפס להריגה - אסור היה לדוד אפילו להתפלל לה' שהארון יפלוט אותו, מאחר ובגלל זה יקלוט הארון נכד אחר במקומו.

סיבת האיסור לאדם זר להציל חיי אחד על חשבון חיי השני

נמצאנו למדים, שאע"פ שהתבאר לעיל שכל אדם רשאי להציל את עצמו כי חיי קודמים לחיי חברו, ובתנאי שלא יעשה מעשה בפועל בכוחו לפגוע בחיי חברו. ולכן בנידון הגמ' ביבמות, אם הארון היה קולט את מפיבושת - היה רשאי מפיבושת עצמו להתפלל לקב"ה שהארון יפלוט אותו אבל אדם אחר שבא להציל את מפיבושת, אם הארון היה קולטו למיתה - אסור היה לו אפילו להתפלל לקב"ה שיציל את מפיבושת, אם מחמת הצלתו יקחו יהודי אחר למיתה, כי אין דוחים נפש מפני נפש.

לאור האמור לכאורה בנידון השאלה דנן, יהיה אסור לאדם זר לשכנע את המפקד לשחרר חייל יהודי שנבחר לביצוע המשימה המסוכנת, אם ברור שבמקומו יקחו חייל יהודי אחר.

סיבת ההיתר בנידון השאלה גם לאדם זר להציל חיי אחד על חשבון סיכון חיי שני

אמנם לענ"ד המקרים חלוקים. כי בנידון דוד המלך וצאצאי שאול - כולם רצו לחיות, אלא שנגזרה גזירה משמים להיעתר לבקשת הגבעונים ולהרוג שבע מצאצאי שאול, ובלי זה, לא ירד גשם. ולכן אם מפיבושת היה נקלט ע"י הארון - אין היתר לדוד או לכל אדם אחר מלבד מפיבושת להציל את חייו, כשבטוח שע"י כך יהרגו יהודי אחר. משא"כ בנידון דנן כל החיילים שמשרתים ביחידה המובחרת - באו מרצונם לשרת שם. והסכימו מרצונם להתאמן קשה במשך תקופה ארוכה, כדי שיוכלו לעמוד במשימות הקשות שיהיו להם, וזאת אע"פ שהיו יכולים לשרת ביחידות אחרות שיש בהן פחות סיכון לחייהם.

נמצא שהחייל השני שנבחר במקומו - רצה מלכתחילה גם עתה בפעולה זו - להישלח למשימה זו, אלא שמסיבות שונות המפקד בחר הפעם בחייל אחר. כך שאפילו אם בגלל אדם זר נגרם שיבחרו בחייל אחר - נעשה כאן בפועל דבר שהחייל השני רצה מלכתחילה שיעשו לו, ולשם כך הוא התנדב לשרת ביחידה זו.

כמו כן בנידון דנן אין ודאות שהחייל ימות בפעולה זו, אלא ישנו סיכון שקיים ושכיח בכל פעולה מבצעית מעין זו. והעובדה שהחייל הראשון הרגיש פחד שלא יחזור בשלום מפעולה זו - הרגשה זו אינה משליכה מאומה ביחס לחיילים אחרים. אלא פעולה זו הינה עוד אחת משלל הפעולות שיחידה זו מבצעת, שכל החיילים שמשרתים בה, מעוניינים לכתחילה להשתתף בפעולות אלו למרות הסיכון שבדבר. לפיכך נלע"ד שבנידון דנן רשאי אפילו אדם זר להשתדל לשחרר חייל מסוים מביצוע משימה עם סיכון חיים, אע"פ שודאי יקחו חייל אחר במקומו לביצוע משימה זו. ואין כאן את הגדר שאין דוחים נפש מפני נפש, כמו שהיה בנידון של דוד עם מפיבושת.

קיים, רק כאשר הניצול עושה מעשה בכוחו להרוג את חברו כדי להציל את חייו. אבל אם פעולתו קשורה לעצמו בלבד כגון, שבורח ממקום הסכנה, אע"פ שכתוצאה מכך תגרם סכנה לחיי אדם אחר, למרות זאת רשאי אדם להציל את חייו, כי חיי קודמים לחיי חברו.

ולפיכך כתב בשו"ת חוות יאיר (סי' ריג) שהובא בקצרה בפתחי תשובה יו"ד (סי' רנב ס"ק ז), שלמרות שנאמר במשנה בגיטין (מה.) שאסור להבריא אסירים יהודיים מבית הסוהר, כדי שלא יכבידו האויבים מכאן ואילך בשמירתם על שאר השבויים, ויקשו עליהם את תנאי מאסרם. אולם איסור זה קיים רק ביחס לציבור שלא יעשו פעולות הצלה, אם מחמתן יסבלו אנשים אחרים. משא"כ לשבוי עצמו - מותר לכתחילה לברוח מבית הסוהר כדי להציל את חייו, אע"פ שיתכן שמחמת כך יענישו שבויים אחרים שנמצאים שם, בעונשים קשים יותר. וכך גם פסק בחידושי יד אברהם על השו"ע יו"ד (סי' קנז ס"ק א בד"ה אנשים שאמרו וכו'), וכן פסק בשו"ת נודע ביהודה יו"ד (ה"ב סי' עד בד"ה ואפשר ליישב וכו') וע"ש.

לפיכך אין נידון דנן דומה לדברי הרמ"א, בחו"מ (סי' שפח, ב), והסמ"ע שם (סי' ק"י) שכתבו בשם הנמוקי יוסף, שאם הגיע שטף מים לגינתו, שביכולתו להשמיד כל מה שגדל בגינה - אסור לו להטות את המים לגינת חברו כדי להציל את ממונו. משום ששם הניזק עושה בידיו מעשה להעביר את המים המזיקים שהגיעו כבר לגינתו לעבר ממונו חברו שזיקומו. ואיסור זה דומה, לאיסור לעשות מעשה בכוחו להרוג את חברו כדי להציל את חייו. וע"ש בנודע ביהודה שדימה את גרדי הממון לגרדי הנפשות. משא"כ כשלא עושה פעולה חיובית בכוחו להזיק לחברו, אלא מחמת בריחתו מהסכנה או בגלל מניעתו מהמים להיכנס לחצירו, ממילא הם הולכים כעת לחצר חברו, במקרים אלו מותר לו לכתחילה למלט ולהציל את עצמו ואת ממונו מהפסד, אע"פ שכתוצאה מכך יגרם ממילא הפסד גופני או ממוני לחברו.

סיבת ההיתר לחייל לשכנע את המפקד לשחררו מהמשימה

לאור האמור נמצאנו למדים לנידון השאלה, שמותר היה לחייל להציל את עצמו מסכנת חייו, ולעשות לשם כך את כל ההשתדלות שיכול. אע"פ שיודע שע"י בריחתו מהמשימה, יצטרפו לקחת חייל אחר במקומו. משום שכאמור, הניצול לא עושה מעשה שבכוחו לפגוע ביהודי אחר, אלא ממלט את עצמו מהסכנה, וכתוצאה מכך יגרם ממילא לחייל אחר סיכון לחייו, וביחס לנידון זה אמר רבי עקיבא: חיין - קודמים לחיי חבריך עם כל מה שמסתעף מכך, וכפי שהכריעו בשו"ת חוות יאיר, והנודע ביהודה.

2. נאמר בגמ' ביבמות (טז.) שנגזר על שבעה מצאצאי שאול המלך שימסרו לגבעונים להריגה, ורק אח"כ ירד גשם בארץ ישראל. לפיכך התפלל דוד המלך שארון ברית ה' לא יקלוט את מפיבושת, כדי שלא יצטרפו למסור אותו לגבעונים שיהרגוהו, אע"פ שדוד ידע שאם לא יקלט מפיבושת, הארון יקלוט נכד אחר של שאול. ומבואר שם בגמ', שדוד היה רשאי להתפלל על כך כל זמן שהארון לא